

Έρευνα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ: "Εισόδημα - Δαπάνες Νοικοκυριών"

Η συγκεκριμένη έρευνα εντάσσεται στις ειδικές και έκτακτες έρευνες του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (συνεργασία με την εταιρία MARCAE). Έγινε σε **δείγμα 1207 αντιπροσωπευτικών νοικοκυριών** στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας την περίοδο Δεκεμβρίου. Στόχος, η καταγραφή των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στο εισόδημα, τις δαπάνες των νοικοκυριών, στη ζήτηση καθώς και η αποτύπωση της στάσης των καταναλωτών- πολιτών σχετικά με την ποιότητα διαβίωσης και τις φορολογικές και άλλες οικονομικές υποχρεώσεις.

Το ερώτημα που εγείρεται και από αυτή την έρευνα είναι το εξής:

Μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη με θέσεις εργασίας χωρίς ζήτηση και με στραγγαλισμό της επιχειρηματικής ρευστότητας, ιδιαίτερα σε μικρή και μεσαία κλίμακα; Το 85% των νέων καθαρών θέσεων εργασίας σε Ελλάδα και Ευρώπη δημιουργήθηκαν την τελευταία δεκαετία από μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις (θετικοί δείκτες). Σε αντίθεση με την υποχώρηση (αρνητικοί δείκτες) στον τομέα αυτό που επέδειξαν οι μεγάλες επιχειρήσεις (Εκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Σεπτέμβριος 2012). Δυστυχώς, όμως έως τώρα το «αερόστατο» των κέντρων λήψης αποφάσεων υπερίπταται της γήινης πραγματικότητας (βλέπε φορολογικό νομοσχέδιο, αυξήσεις σε ενέργεια, κούρεμα συντάξεων και κοινωνικών παροχών).

Συνοπτικά, τα βασικά συμπεράσματα από την έρευνα καταγράφονται ως εξής στον παρακάτω πίνακα:

1) Η κοινωνία του 50% (1/2) κάνει την εμφάνισή της. Ο μισός πληθυσμός κινδυνεύει να βρεθεί στο οικονομικό περιθώριο (δεν καλύπτει φορολογικές υποχρεώσεις, χρωστάει δάνειο, αγοράζει αγαθά χαμηλότερης ποιότητας για να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις).

2) Το 93,1 % των νοικοκυριών έχει υποστεί μειώσεις εισοδήματος το διάστημα της κρίσης.

3) Το 40% των νοικοκυριών έχουν στην οικογένεια ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία.

4) Κλίμα απαισιοδοξίας επικρατεί στα ελληνικά νοικοκυριά – Αρνητικές προβλέψεις για περαιτέρω συρρίκνωση εισοδημάτων (το 72 % των νοικοκυριών αναμένει νέα μείωση εισοδημάτων εντός του 2013). Το κλίμα αυτό επιδρά στην επιδείνωση του οικονομικού κύκλου

5) Νοικοκυριά στα όρια αποφυγής πληρωμών προς το δημόσιο, Δ.Ε.Κ.Ο. δάνεια κ.λ.π, λόγω αδυναμίας (το 40% των νοικοκυριών καθυστερεί τις οφειλές για να μπορέσει να αντεπεξέλθει, ενώ το 50% δε διαθέτει επαρκές εισόδημα, για την κάλυψη των υποχρεώσεων).

6) ΚΡΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ισχυρή και κλιμακούμενη τάση αναζήτησης από τα νοικοκυριά (42,5%) αλλά και προσφοράς από τις επιχειρήσεις προϊόντων και υπηρεσιών χαμηλότερης ποιότητας. Κίνδυνος υποβάθμισης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων, ιδιαίτερα στα διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά.

7) ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΑΜΒΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ για λόγους επιβίωσης: η μεγάλη φορολογική επιβάρυνση σε προϊόντα και υπηρεσίες σε συνδυασμό με την συρρίκνωση και υπερφορολόγηση των εισοδημάτων «χαλαρώνει» τα φορολογικά ήθη με ορατό τον κίνδυνο μείωσης και των δημόσιων εσόδων. Το 47% του πληθυσμού (με αυξητικές τάσεις) είναι δεκτικό στη μη έκδοση αποδείξεων προκειμένου να πετύχει κάποιο οικονομικό όφελος. Το φαινόμενο αυτό θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη στην κατάρτιση του νέου φορολογικού νομοσχεδίου. [Δεν αντιμετωπίζεται με ποινές και χειροπέδες και μέτρα περιορισμού της ρευστότητας].

8) Η αγορά βρίσκεται σε μια παρατεταμένη δεκάμηνη χειμερία νάρκη», δεδομένου ότι το 70% των νοικοκυριών αναμένει τις εκπτώσεις (2 μήνες) για να αγοράσει βασικά αγαθά.

9) Καθίζηση συνεισφοράς στα εισοδήματα των νοικοκυριών από επιχειρηματική δραστηριότητα (μόλις το 12,6% δηλώνει ως ΚΥΡΙΑ πηγή το εισόδημα από επιχείρηση). Βασική στήριξη των νοικοκυριών αποτελούν τα εισοδήματα από συντάξεις (42,6%)

10) Δραματικές περικοπές στην κατανάλωση μετά από την οριζόντια μείωση εισοδημάτων – Αλυσιδωτές αντιδράσεις στο σύνολο της οικονομίας (το 70 % των νοικοκυριών έχει κάνει περικοπές στις δαπάνες ειδών διατροφής, ενώ το 92%, περιόρισε τις δαπάνες για ένδυση – υπόδηση).

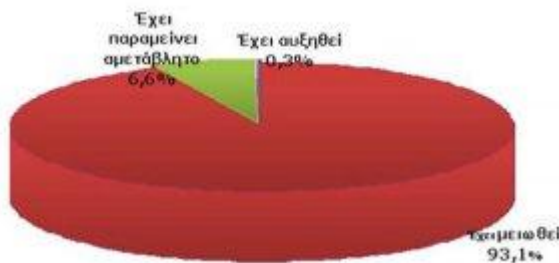
Σημεία [1] έως [3]

- Με βάση τα στοιχεία της έρευνας, το 93,1% των νοικοκυριών, είχε σημαντική μείωση των εισοδημάτων μετά το ξέσπασμα της κρίσης (πίνακας 1). Ο μέσος

όρος μείωσης του οικογενειακού εισοδήματος σε σχέση με 3 χρόνια πριν καταγράφεται στο 38%. **Ουσιαστικά, βρισκόμαστε μπροστά στην παγίωση μιας οικονομικής κατάστασης για τα νοικοκυριά που μας οδηγεί στην «οικονομία- κοινωνία του 1/2», ωθώντας στο περιθώριο και τα όρια επιβίωσης το υπόλοιπο μισό του πληθυσμού.**

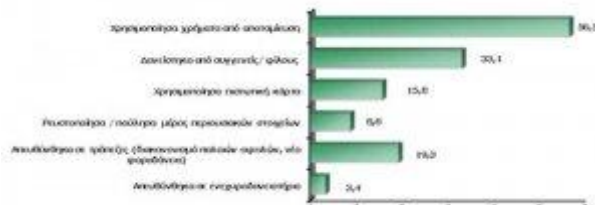
- Δραματική εικόνα παρουσιάζεται σε σχέση με τα ποσοστά απασχόλησης. Σχεδόν το 40% των νοικοκυριών έχουν στην οικογένεια ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία. **Συνακόλουθα, οι συντάξεις αποτελούν για το 40% των νοικοκυριών την κυριότερη πηγή εισοδήματος**, εικόνα απογοητευτική για την παραγωγική δυναμική της χώρας. Οι όποιες, δε, νέες περικοπές των συντάξεων θα δώσουν τη χαριστική βολή στα νοικοκυριά, ιδιαίτερα τα πολυμελή.

Πίνακας 1- Το οικογενειακό εισόδημα μετά το ξέσπασμα της κρίσης

- Το 50% των νοικοκυριών, αντιμετωπίζει πλέον σοβαρές οικονομικές δυσκολίες (αφού για την κάλυψη των βασικών υποχρεώσεων αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει πόρους από πηγές πέραν του τρέχοντος εισοδήματος- δανεισμό από φίλους/συγγενείς, κάρτες, αποταμίευση).

Πίνακας 2- Κάλυψη υποχρεώσεων έτους 2012

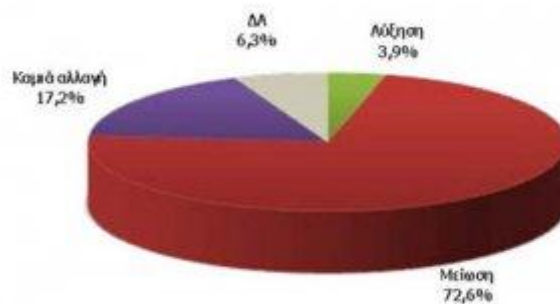

Σημείο -[4]-

- Το κλίμα απαισιοδοξίας αποτυπώνεται για άλλη μια φορά και στην συγκεκριμένη έρευνα, όπου πάνω από το 72% των νοικοκυριών, αναμένουν περαιτέρω **συρρίκνωση του εισοδήματος** τους εντός του

2013. Επιπλέον, το 49% του πληθυσμού δηλώνει ότι δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στις φορολογικές του υποχρεώσεις. Λαμβάνοντας υπόψη πρόσφατα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., το ποσοστό των πολιτών που βρίσκεται στα όρια της φτώχειας αυξήθηκε από 16,3% το 2010 στο 22,9% του πληθυσμού το 2011. Υπολογίζεται ότι η εντεινόμενη ανεργία, οι περαιτέρω μειώσεις στις κοινωνικές μεταβιβάσεις, και τις φοροαπαλλαγές θα επιτείνουν το πρόβλημα. Προφανείς οι συνέπειες στη ζήτηση και στις επιχειρήσεις.

Πίνακας 3- Εισοδηματική προσδοκία για το 2013

Σημείο -[5]-

- Το 40% περίπου των νοικοκυριών, λόγω της απομείωσης των εισοδημάτων, ανέφερε ότι έχει καθυστερημένες οφειλές, μεγαλύτερο μέρος των οποίων αφορά τις πάγιες ανάγκες του νοικοκυριού (φως, νερό, ενέργεια), τις οφειλές προς εφορία και τις δανειακές υποχρεώσεις.

Πίνακας 4- Καθυστερημένες οφειλές

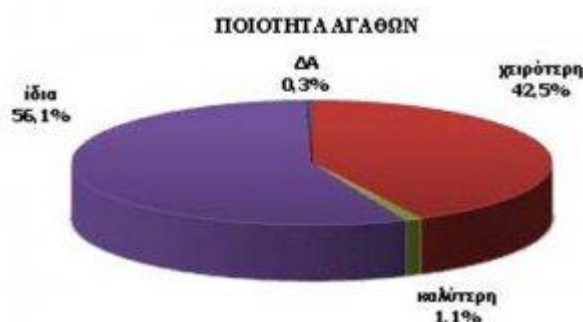

- Το 81% των ερωτώμενων θεωρεί ότι οι τιμές των αγαθών που αγοράζουν (καλάθι νοικοκυράς) αυξήθηκαν την τελευταία χρονιά, μια χρονιά πολύ μεγάλη ύφεσης (συρρίκνωση 6,5 % ΑΕΠ)
- Με τα συγκεκριμένα στοιχεία και την κατάλληλη αναγωγή είναι προφανές ότι πάνω από 20% του πληθυσμού δεν μπορεί να καλύψει τις βασικές ανάγκες επιβίωσης αλλά και υποχρεώσεις (σε σχέσεις με τράπεζες- εφορίες, έναρξη επιτηδεύματος- Τειρεσίας). Είναι χαρακτηριστικό ότι στο σύνολο του πληθυσμού το 47% δηλώνει ότι έχει οικονομικές υποχρεώσεις προς τράπεζες.

Σημείο -[6]-

- Ένα ακόμη πιο ενδιαφέρον στοιχείο είναι η δραματική επίπτωση που επήλθε στις καταναλωτικές συνήθειες. Σχεδόν το 70 % των ερωτηθέντων δήλωσε ότι έχει κάνει περικοπές ακόμη και στα είδη διατροφής, το 80% στις μετακινήσεις, το 92% στις δαπάνες ένδυσης- υπόδησης και το 83,2 στη θέρμανση του νοικοκυριού. Σχεδόν το 90% του πληθυσμού έχει κάνει περικοπές σε ό, τι αναφέρεται ως δαπάνες για «διασκέδαση και διαχείριση ελεύθερου χρόνου» (εστιατόρια, καφέ, σινεμά, ταξίδια, αρτοποιεία). Επιπρόσθετα, το 42,5% των νοικοκυριών δήλωσε ότι αγοράζει προϊόντα χαμηλότερης ποιότητας.
- Η κρίση ποιότητας διέπει πλέον όλες τις οικονομικές συναλλαγές (ζήτηση και προσφορά χαμηλότερης ποιότητας αγαθών και υπηρεσιών). Το γεγονός αυτό οδηγεί μακροπρόθεσμα στη μείωση της ανταγωνιστικότητας και της δυνατότητας εξωστρέφειας των επιχειρήσεων αλλά και στην υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των καταναλωτών.

Πίνακας 6- Ποιότητα αγαθών μέσα στην κρίση

Σημείο -[7]-

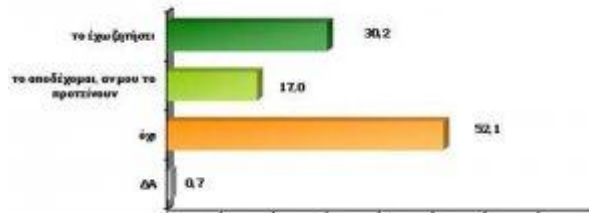
- Η άμβλυνση της φορολογικής συνείδησης επιτείνεται λόγω της οικονομικής δυσπραγίας (ανάγκη για επιβίωση).

Το 47% των νοικοκυριών παραδέχεται ότι μπορεί και να μη λάμβανε απόδειξη προκειμένου να επιβαρυνθεί λιγότερο.

- Η χαλάρωση της φορολογικής συνείδησης είναι πιο εμφανής και τείνει αυξανόμενη στις περιπτώσεις πολυμελών οικογενειών που έχουν αυξημένο κίνδυνο για την οικονομική τους επιβίωση.
- Η ανάγκη βιοπορισμού, η μεγάλη φορολογική επιβάρυνση σε προϊόντα και υπηρεσίες σε συνδυασμό με την συρρίκνωση των εισοδημάτων και την περιστολή των κοινωνικών παροχών, χαλαρώνει τα φορολογικά ήθη με ορατό τον κίνδυνο μείωσης και των δημόσιων εσόδων. Το φαινόμενο αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στην κατάρτιση του νέου φορολογικού νομοσχεδίου.
- Από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά παρατηρείται επίσης μεγάλη αστάθεια όσον αφορά τη συμπεριφορά του 52% που προς το παρόν επιθυμεί τη φορολογική ευταξία.

- Το 49 % αποδοκιμάζει την υιοθέτηση πολιτικής κοινωνικού αυτοματισμού για τη δυνατότητα μη πληρωμής σε περιπτώσεις μη έκδοσης αποδείξεων.

Πίνακας 7- Φορολογική συμμόρφωση (πληρωμή χωρίς απόδειξη)

Σημείο -[8]-

- Η αγορά οδηγείται σε μια **παρατεταμένη «ετήσια χειμερία νάρκη»**.

Εμφανής είναι από την έρευνα και η ραγδαία μεταβολή των καταναλωτικών ηθών: οι καταναλωτές σε μεγάλο ποσοστό (68,8%) αναμένουν τις εκπτώσεις προκειμένου να κάνουν τις αγορές τους. Τούτο σηματοδοτεί για το εμπόριο μια νεκρή, αγοραστικού ενδιαφέροντος, περίοδο πέραν των 10 μηνών.

- Αυτό που προκύπτει, είναι ότι οι καταναλωτές σαφέστατα και δεν αναζητούν περισσότερο χρόνο για έρευνα αγοράς (shop around) αλλά ενδιαφέρονται για οικονομικές και συμφέρουσες λύσεις. Και μόνο το γεγονός αυτό αναδεικνύει το έωλο της επιχειρηματολογίας (τουλάχιστον για τα επόμενα 3 χρόνια) σχετικά με τη διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας των καταστημάτων (Κυριακές).
- Όπως φαίνεται στον πίνακα 7, το 22% των νοικοκυριών δηλώνει ότι προμηθεύτηκε βασικά αγαθά μέσω των δικτύων «χωρίς μεσάζοντες» και το 6% μέσω κοινωνικών παντοπωλείων.

Πίνακας 8- Εναλλακτικοί τρόποι προμήθειας βασικών αγαθών

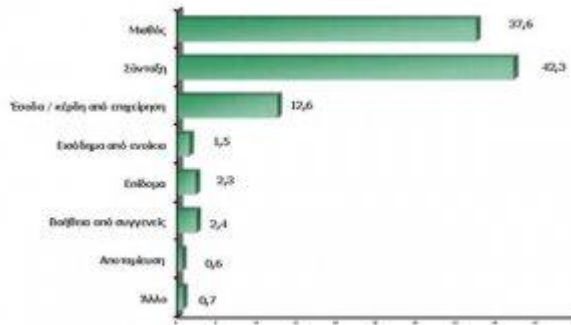

Σημείο -[9]-

- Σημαντική τάση συρρίκνωσης έως και μηδενισμού των εσόδων των νοικοκυριών από επιχειρηματική δραστηριότητα μελών τους. Μόλις το 12,6% δηλώνει ως κύρια πηγή εισοδήματος την επαγγελματική/

επιχειρηματική δραστηριότητα. Αναδεικνύεται και από αυτό το στοιχείο η αποδυνάμωση της παραγωγικής και οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και πόσο σημαντικά επηρεάζεται η ζήτηση και η βιωσιμότητα των νοικοκυριών από το συνεχή στραγγαλισμό των συντάξεων. Ο περιορισμός της ζήτησης γενικότερα είναι και η βασική αιτία συρρίκνωσης έως και μηδενισμού εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα.

Πίνακας 9 –Κύρια πηγή εισοδήματος

Σημείο -[10]-

- Η μείωση της καταναλωτικής δαπάνης είναι αξιοσημείωτη σε όλους τους κλάδους. Ο κλάδος της ένδυσης – υπόδησης πλήττεται περισσότερο καθώς το 92,5 % των νοικοκυριών κατέγραψε δραστικές περικοπές στην εν λόγω δαπάνη. Μεγάλες απώλειες καταγράφηκαν στον κλάδο της εστίασης με, σχεδόν το 93 % των νοικοκυριών, να περιορίζει τις δαπάνες για τις συγκεκριμένες υπηρεσίες, ενώ το 88 % των νοικοκυριών μείωσε τις εξόδους του για καφέ- σινεμά (που θεωρούνται οικονομικές λύσεις ψυχαγωγίας). Σχεδόν το 70% έφτασε στο σημείο να κάνει περικοπές ακόμη και στην κατανάλωση ειδών διατροφής. Οι σχετικές μειώσεις, έχουν συμπαρασύρει όχι μόνο τις εμπορικές αλλά και τις παραγωγικές επιχειρήσεις, τα έσοδα του κράτους από τη φορολογία, τις θέσεις εργασίας και κατ επέκταση και τα ασφαλιστικά ταμεία. Ειδικότερα οι μειώσεις εμφανίζονται στον πίνακα 10.

Πίνακας 10- Η μείωση της κατανάλωσης ανά εισοδηματική κατηγορία

	Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα				
	Μέχρι 10000€	10001€ - 18000€	18001€ - 25000€	25001€ - 30000€	Άνω των 30000€
Είδη διατροφής	79,1	73,7	61,1	59	35,1
Ποτά / τσιγάρα / καπνός	56	50,9	51,7	44,9	33,8

Οικιακά είδη - έπιπλα -ηλεκτρικές συσκευές	71,5	73,4	71,9	67,9	59,7
Μετακίνηση	80,9	80,7	75,4	82,1	66,2
Θέρμανση	87,3	85,2	81,8	80,8	61
Λογαριασμοί σπιτιού	76,1	74,7	60,6	66,7	45,5
Υγεία – φάρμακα	35,1	26,1	21,7	23,1	13
Εκπαίδευση	16,3	16,3	13,8	12,8	3,9
Ένδυση – Υπόδηση	93,1	94,2	92,1	94,9	81,8
Εστιατόρια / ταβέρνες	93,6	94,2	93,6	91	84,4
Καφέ, μπαρ, σινεμά κλπ	90,1	90	88,7	88,5	75,3
Ταξίδια	90,1	91,2	88,2	88,5	76,6
Δώρα, είδη δώρων	90,1	93,5	90,6	89,7	74
Αρτοποιεία	75,8	70,7	68	71,8	44,2

- Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, γίνεται αντιληπτό, ότι έστω και μια μικρή επιπρόσθετη αύξηση των τιμολογίων της ΔΕΗ και των φορολογικών υποχρεώσεων θα επιφέρει νέες μεγάλες αρνητικές μεταβολές στην κατανάλωση ειδών διατροφής, θα δημιουργούσε πολύ μεγαλύτερες κοινωνικές επιβαρύνσεις σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη κατηγορία αγαθών. **Τα νοικοκυριά, δεν είναι πλέον σε θέση να επωμιστούν νέες αυξήσεις σε αγαθά με ανελαστική ζήτηση, τα οποία εκ των πραγμάτων είναι πρώτης ανάγκης και θα επηρεάσουν δυσανάλογα τον οικογενειακό προϋπολογισμό. Ενδεικτικό είναι ότι στην ερώτηση, σε ποια κατηγορία αγαθών – υπηρεσιών μια ενδεχόμενη αύξηση τιμών θα δημιουργούσε μεγαλύτερο πρόβλημα, το 70% σχεδόν των νοικοκυριών εκτιμά ότι η οποιαδήποτε επιβάρυνση στα είδη διατροφής θα επιφέρει μεγάλες δυσκολίες στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Το 40% εκτιμά ότι η αύξηση κόστους θέρμανσης θα επιφέρει μεγάλες δυσκολίες.**

Τα αποτελέσματα της έρευνας **τεκμηριώνουν για άλλη μια φορά τις θέσεις της ΓΣΕΒΕΕ** όσον αφορά τις συνέπειες της σκληρής περιοριστικής πολιτικής που εφαρμόζεται, και που προκαλεί **αλυσιδωτές επιπτώσεις** στη παραγωγή, την κατανάλωση, την επιχειρηματική δραστηριότητα, τις επενδύσεις, κα ως εκ τούτων και στην απασχόληση. Τα στοιχεία αποτυπώνουν με το πιο παραστατικό τρόπο ότι τα ελληνικά νοικοκυριά, όχι μόνο αντιμετωπίζουν ήδη μεγάλες δυσκολίες, αλλά και

ότι δεν θα αντέξουν σε επιπλέον επιβαρύνσεις σε ΔΕΗ, φόρους και εισοδηματικές περικοπές, **αντιδρώντας απρόβλεπτα, ασύμμετρα και μαζικά.**

Η Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών, Εμπόρων Ελλάδας, εκτιμά ότι **οι νέες φορολογικές ρυθμίσεις και η ακολουθούμενη με όλο και μεγαλύτερη ένταση πολιτική εσωτερικής υποτίμησης έχει πλέον φθάσει στα ιστορικά της όρια, ενώ έχει εξωθήσει στα οικονομικά τους όρια καταναλωτές και επιχειρήσεις.** Μεγάλη πιθανότητα για την πλειοψηφία των νοικοκυριών που «ωποφέρουν» τα όρια αυτά να **είναι μη αναστρέψιμα.** Η προώθηση στοχευμένων παρεμβάσεων σε ό, τι αφορά στην κινητικότητα της οικονομίας (επενδύσεις) σε μικρή κλίμακα, τη δίκαιη κατανομή βαρών, τη μείωση του Φ.Π.Α (ιδιαίτερα στην εστίαση) και την άσκηση πολιτικών απασχόλησης για την ραχοκοκαλιά της απασχόλησης που είναι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελεί επιτακτική ανάγκη.